

**Ouderlijke conflicten, peer belonging en internaliserende problemen bij
adolescenten uit gescheiden gezinnen**

Universiteit Utrecht

M.L.R. Slits (9481354)

D.A.J. Konings (1479857)

Pre-master thesis 2021-2022

Onderzoeksproject: 'Waar hoor ik thuis?'
Clinical Child, Family and Education Studies
Universiteit Utrecht

Begeleider: Z. Rejaän

Tweede beoordelaar: Dr. I. van der Valk

1 juli 2021

Abstract

Background: In 2016 about 86 thousand children in the Netherlands were involved in a divorce from parents who were either married or living together. Adolescents involved in a divorce appear to experience a lower general well-being and display more internalizing problems than children from intact families. **Aim:** This study was aimed to investigate the relation between the amount of interparental conflict, perceptions of peer belonging and internalizing problem behavior of adolescents with divorced parents. **Method:** A total of 188 adolescents filled out an online questionnaire. The group included 115 girls and 73 boys between the ages of 11 and 19 years old. To answer the research question, a multiple regression analysis was performed. This evaluated the main effects of interparental conflict and peer belonging on internalizing problems. Furthermore, it investigated the possibility of an interaction-effect between interparental conflict and peer belonging. **Results:** Interparental conflict was significantly and positively correlated with internalizing problem behavior. Furthermore, peer belonging was significantly negatively correlated with internalizing problem behavior. Lastly, there was no significant interaction-effect of interparental conflict and peer belonging on internalizing problem behavior. **Conclusion:** This research shows that interparental conflict is a risk factor for internalizing problems, on the contrary peer belonging is a protective factor. Finally, peer belonging does not compensate for interparental conflict in relation to internalizing problem behavior. **Keywords:** Divorce, Adolescents, Interparental Conflict, Peer Belonging, Internalizing Problems.

Voorwoord

Voor u ligt de thesis 'Ouderlijke conflicten, peer belonging en internaliserende problemen bij adolescenten uit gescheiden gezinnen'. Deze thesis is geschreven gedurende de premaster Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht en maakt onderdeel uit van het lopende onderzoek 'Waar hoor ik thuis?'. Met dit project wordt beoogd meer zicht te krijgen op hoe adolescenten zich voelen na de scheiding van ouders, waar ze zich thuis voelen en bij wie ze terecht kunnen. Wij hebben voor dit onderzoek gekozen omdat wij vanuit onze werkervaring in het onderwijs hebben gemerkt dat scheidingen en de problemen die hiermee gepaard gaan steeds frequenter voorkomen. Om die reden waren wij geïnteresseerd hier verder onderzoek naar te doen.

Voorafgaand aan het schrijven van onze thesis was het plan om de onderdelen van de thesis te verdelen. Gedurende het schrijven kwamen we erachter dat we het fijn vonden om regelmatig te sparren over de inhoud van de tekst, wat ertoe leidde dat we het overgrote deel samen hebben geschreven. Tevens vonden we het belangrijk om beide intensief betrokken te zijn bij elk onderdeel. We waren van mening dat de thesis hierdoor een beter samenhangend geheel werd. Beide waren we tevreden met de samenwerking.

Tot slot willen wij graag mensen bedanken die ons hebben bijgestaan in ons proces van het schrijven van deze thesis. Allereerst willen we onze thesis begeleidster Z. Rejaän bedanken voor haar ondersteuning en begeleiding. Daarnaast willen we Dr. I. van der Valk bedanken voor haar bijdrage en tips gedurende de werkcolleges. Tot slot willen we onze familie en vrienden bedanken voor het meedenken en vertrouwen wat ze in ons hadden.

Ouderlijke conflicten, peer belonging en internaliserende problemen bij adolescenten uit gescheiden gezinnen

In totaal zijn in 2016 circa 50 duizend stellen, zowel gehuwd als samenwonend, uit elkaar gegaan. Hierbij waren ongeveer 86 duizend minderjarige kinderen betrokken (Ter Voert, 2020). Adolescenten die bij een scheiding betrokken zijn blijken doorgaans minder gelukkig te zijn en vertonen onder andere meer internaliserende problemen dan adolescenten uit intacte gezinnen (King et al., 2018; Weaver & Schofield, 2015). Daarnaast is de kans op gedragsproblemen bij adolescenten groter wanneer conflicten aanwezig zijn tussen ouders die in een scheiding verkeren (Barrett & Turner, 2006; Burt & Barnes, 2008). De familiesysteem theorie die samenhangende subsystemen binnen het gezin betreft, stelt namelijk dat negatieve veranderingen in het ouder-subsysteem, zoals conflicten, kunnen samenhangen met negatieve veranderingen in het kind-systeem (Cox & Paley, 1997). Ouderlijke conflicten zouden dus een risicofactor kunnen zijn voor internaliserende problemen bij de adolescent (Cui et al., 2007; Størksen et al., 2006). Daartegenover kan *peer belonging*, verbinding voelen met leeftijdsgenoten, een beschermende factor zijn tegen stressvolle situaties (McGraw et al., 2008; Valkenburg & Piotrowski, 2017), zoals de scheiding van ouders. Hechte vriendschappen kunnen namelijk sociale steun bieden wat positief samenhangt met het welzijn van een adolescent (Chow & Buhrmester, 2011). Bovendien neemt specifiek in de adolescentiefase de behoefte aan verbinding en relaties met leeftijdsgenoten in grotere mate toe in vergelijking met de jaren hiervoor (Smetana et al., 2006), wat peer belonging in deze fase nog belangrijker maakt.

In de huidige studie ligt de focus op internaliserende problemen bij adolescenten na de scheiding van ouders. Het is van belang dit te onderzoeken omdat deze problemen mogelijk in verband staan met ongelukkige gevoelens en emotionele problemen (Wicks-Nelson & Israel, 2014). Er zal gekeken worden in hoeverre ouderlijke conflicten en peer belonging samenhangen met deze problemen, zodat dit aanknopingspunten kan bieden voor preventie en behandeling van internaliserende problemen bij adolescenten met gescheiden ouders. Ouderlijke conflicten zijn al veel onderzocht in relatie met internaliserende problemen. Daarentegen is peer belonging in deze context weinig onderzocht terwijl dit mogelijk een beschermende factor is (Jellesma et al., 2008). Bovendien is er binnen familieonderzoeken steeds meer aandacht voor Positive Psychology Movement, wat inhoudt dat gekeken wordt naar positieve ervaringen die kunnen samenhangen met het minimaliseren van problemen, zoals liefde en geluk (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Middels het onderzoeken van peer belonging kan hier een bijdrage aan worden geleverd, omdat vanuit een positief perspectief kennis wordt verbreed.

Ouderlijke conflicten en internaliserende problemen

Scheidingen gaan in veel gevallen gepaard met ouderlijke conflicten (Davies et al., 2016), te definiëren als meningsverschillen waarvan de intensiteit en frequentie verschillen (Smyth & Moloney, 2019). Onderzoek laat zien dat conflicten zoals vermijden en negeren in verband staan met internaliserende problemen bij adolescenten (Bradford et al., 2008). Internaliserende problemen betreffen teruggetrokken gedrag, interne stress, angst, depressie, sociale problemen en lichamelijke klachten (Bayer et al., 2006; Sourander & Helstelä, 2005; Wicks-Nelson & Israel, 2014). Ander onderzoek laat zien dat niet alleen vermijden en negeren, maar de conflicten op zich van groot belang kunnen zijn voor negatieve gevolgen voor adolescenten (Lansford, 2009). Zo kunnen ouderlijke conflicten onder andere negatieve emotionaliteit en stress bij adolescenten oproepen (Davies & Sturge-Apple, 2007). Volgens de familiesysteem theorie staan conflicten tussen ouders negatief in verband met het kind-systeem. Zo kan verklaard worden dat ouderlijke conflicten doorsijpelen naar de adolescent (Cox & Paley, 1997), wat in verband kan staan met negatieve gevolgen voor de adolescent. De ernst van deze gevolgen kan verklaard worden door de betrokkenheid van de adolescent bij het conflict. Een hoge betrokkenheid van de adolescent bij de conflicten tussen ouders staat namelijk in verband met meer risico op internaliserend probleemgedrag (Bradford et al., 2008).

Anderzijds hoeven conflicten tussen ouders niet altijd in verband te staan met internaliserend probleemgedrag bij adolescenten. De intensiteit en frequentie van de conflicten en de wijze waarop ouders het oplossen blijken belangrijke voorspellers te zijn voor negatieve gevolgen voor de adolescent (Grych, 2005). Wanneer de intensiteit en frequentie van de conflicten laag zijn en ouders goede conflict-oplossende vaardigheden hebben, kan dit samenhangen met het uitblijven van internaliserende problemen. In sommige gevallen draagt het verminderde contact tussen ouders na een scheiding ook bij aan een mindere mate van conflicten (Booth & Amato, 2001), wanneer ouders dus voorspoedig uit elkaar gaan kan ook dit samenhangen met het uitblijven van negatieve gevolgen voor de adolescent.

Peer belonging en internaliserende problemen

Conflict-oplossende vaardigheden en intensiteit en frequentie van een conflict kunnen dus samenhangen met een mindere mate van internaliserende problemen. Daarnaast kan peer belonging gezien worden als beschermende factor en ook samenhangen met een mindere mate van internaliserende problemen (Jellesma et al., 2008). Peer belonging houdt in dat adolescenten zich verbonden voelen met leeftijdsgenoten en zich gewaardeerd voelen (Newman et al., 2007). Onderzoek laat zien dat een wederzijdse hechte vriendschap in verband staat met een mindere mate van internaliserende problemen en negatieve emoties van adolescenten (Jellesma et al., 2008). Ondersteuning en gezelschap van leeftijdsgenoten kunnen immers helpen druk te

verminderen en gedachten te verzetten (Hamama & Ronen-Shenhav, 2012). Tevens kan de emotionele steun die een hechte vriendschap kan bieden mogelijk samenhangen met een mindere mate van angst en een sterk zelfbeeld (Laurson et al., 2007). Wanneer het behoren tot een sociale groep daarentegen uitblijft, kan dit samenhangen met gevoelens van eenzaamheid, sociale isolatie en depressiviteit (Baumeister & Leary, 1995; Mellor et al., 2008). Peer belonging kan dus zowel een beschermende factor als risicofactor zijn voor internaliserende problemen. Wanneer de relatie vanuit de andere kant wordt bekeken kunnen internaliserende problemen bij adolescenten samenhangen met een zwakke sociale competentie (Burt et al., 2008; Cook et al., 2008; Trzesniewski et al., 2006), moeite met het onderhouden van vriendschappen (Brendgen et al., 2002) en het hebben van instabiele relaties met leeftijdsgenoten (Poulin & Chan, 2010). Dit kan samenhangen met het ervaren van minder ondersteuning van vrienden en daarom ook met het ervaren van een mindere mate van peer belonging.

Ouderlijke conflicten, peer belonging en internaliserende problemen

Onderzoek laat zien dat er een wisselwerking is tussen ouderlijke conflicten en peer belonging op internaliserende problemen. Conflicten tussen de ouders kunnen in verband staan met stressvolle situaties voor een adolescent (Davies & Sturge-Apple, 2007). Daarbij kan het gevoel verbonden te zijn met leeftijdsgenoten een ondersteunende factor zijn die adolescenten beschermt tegen deze stressvolle situaties (McGraw et al., 2008; Valkenburg & Piotrowski, 2017). Anderzijds kan een lage kwaliteit van vriendschappen een risico vormen voor negatieve gevolgen bij adolescenten die ouderlijke conflicten ervaren gedurende de scheiding (Larsen et al., 2007), omdat ze minder terecht kunnen bij vrienden om te praten over de thuissituatie en daarbij minder emotionele steun zullen ervaren. Je zou dus kunnen stellen dat de risicofactor ouderlijk conflict en de beschermende factor peer belonging elkaar mogelijk compenseren. Wanneer ouderlijke conflicten aanwezig zijn, maar ook peer belonging ervaren wordt, kunnen internaliserende problemen alsnog uitblijven of geminimaliseerd worden.

Huidige studie

De conflicten bij een scheiding van ouders lijken samen te hangen met negatieve gevolgen voor het welbevinden van de adolescent. Uit eerder beschreven literatuur kan geconcludeerd worden dat ouderlijke conflicten kunnen fungeren als een risicofactor voor internaliserende problemen bij adolescenten die betrokken zijn bij een scheiding (Landsford, 2009; Cui et al., 2007; Størksen et al., 2006). Hiertegenover kan peer belonging in deze context fungeren als een beschermende factor (Jellesma et al., 2008). Daarnaast kunnen ouderlijke conflicten en peer belonging elkaar mogelijk compenseren, wat kan samenhangen met een mindere mate van internaliserende problemen.

De huidige studie onderzoekt of er een verband is tussen de mate van ouderlijke conflicten, de mate waarin adolescenten met gescheiden ouders peer belonging ervaren

en het ervaren van internaliserende problemen. Aan de hand van de beschreven literatuur wordt verwacht dat ouderlijke conflicten positief samenhangen met internaliserende problemen bij adolescenten met gescheiden ouders (Lansford, 2009; Cui et al., 2007; Størksen et al., 2006). Daarentegen wordt verwacht dat peer belonging negatief samenhangt met internaliserende problemen bij adolescenten met gescheiden ouders (Jellesma et al., 2008). Tot slot wordt een interactie-effect verwacht, dus wanneer ouderlijke conflicten aanwezig zijn en ook peer belonging wordt ervaren kan dit elkaar compenseren, wat samenhangt met een mindere mate van internaliserende problemen (Larsen et al., 2007).

Methode

Procedure

De data zijn verzameld binnen het onderzoeksproject "Waar hoor ik thuis?". Het onderzoek is goedgekeurd door de Facultaire Ethische Toetsingscommissie (FETC) van de faculteit Sociale Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht. Adolescenten verspreid door Nederland zijn geworven middels een gemakssteekproef. Werving heeft plaatsgevonden via Universiteit Utrecht, maatschappelijke partners, scholen en sociale media middels de sneeuwbal methode. De data die werden gebruikt kwamen uit een nog lopend longitudinaal onderzoek, bestaande uit drie meetrondes, waarbij zelfrapportage vragenlijsten werden ingevuld door adolescenten. Voor de huidige studie werden enkel gegevens uit de eerste meetronde gebruikt. Voorafgaand aan de deelname moesten adolescenten en ouders toestemming geven voor het invullen van de vragenlijst. Deelname aan het onderzoek was vrijwillig, participanten konden op elk moment stoppen met deelnemen en daarbij werden zij per meetronde beloond. Informed consent en afname van de vragenlijsten hebben gedurende de eerste meetronde online plaatsgevonden. Het invullen van de vragenlijst duurde maximaal een uur en het was van belang dat deze individueel werd ingevuld.

Steekproef

De steekproef uit de huidige studie bestond uit 188 adolescenten. De participanten in dit onderzoek waren adolescenten uit gescheiden gezinnen met een leeftijd van 11 tot 19 jaar ($M = 14.34$, $SD = 1.88$), waarvan 115 meisjes en 73 jongens. Opleidingen die adolescenten volgden varieerden van basisonderwijs (3.19%), praktijkonderwijs (0.53%), VMBO (21.81%), VMBO/Havo (3.19%), Havo (22.34%), Havo/VWO (6.91%), VWO (33.51%), MBO (5.32%), HBO (1.06%), universiteit (0.53%) tot en met het volgen van geen opleiding (0.53%). Tevens waren er ook adolescenten die werkend waren (1.06%). Van 135 adolescenten waren de ouders voorheen getrouwd (71.81%), van 51 adolescenten waren de ouders voorheen samenwonend (27.13%) en 2 adolescenten wisten het niet (1.06%). De leeftijd van de adolescenten toen ouders

gingen scheiden of uit elkaar gingen varieerde van 0 tot 17 jaar ($M = 7.49$, $SD = 4.06$). Uit deze steekproef woonden 57 participanten bij hun moeder na de scheiding (30.32%), waarvan 12 participanten geen contact hadden met vader (21.05%). Daartegenover woonden 6 participanten bij hun vader, waarvan zij allen contact hadden met moeder (3.19%). Tevens waren er 122 participanten die afwisselend bij vader en moeder woonden (64.89%). Tot slot woonden 3 participanten bij hun partner, op zichzelf of deden aan birdnesting (0.53%). De tijd sinds de scheiding varieerde van 0 tot 16 jaar ($M = 6.85$, $SD = 4.06$).

Meetinstrumenten

Ouderlijke conflicten

Ouderlijke conflicten werden gemeten middels de subschaal ouderlijk conflict van de *Co-parenting Behavior Questionnaire* (CBQ; Schum & Stolberg, 2007). Het instrument is specifiek ontwikkeld voor de gezinsomgeving na een scheiding en is gericht op de interactie tussen ouders. Adolescenten konden antwoord geven op een Likertschaal van 1 tot 5, waarbij 1 stond voor 'bijna nooit' en 5 voor 'bijna altijd'. Het betrof een subschaal met 10 items, die na ompoling van enkele items werden samengenomen in een gemiddelde score. Voorbeelditems waren 'mijn ouders klagen over elkaar' en 'mijn ouders maken ruzie in mijn bijzijn'. Een hoge score duidde op een hoge mate van conflicten tussen ouders, vanuit de perceptie van adolescenten. De betrouwbaarheid van de subschaal ouderlijk conflict werd beoordeeld als goed ($\alpha = .93$).

Internaliserende problemen

Internaliserende problemen werden gemeten met de *Strengths and Difficulties Questionnaire* (SDQ; Goodman, 1997). Dit instrument is een screeningslijst die psychische problematiek en vaardigheden bij adolescenten meet. Adolescenten konden antwoord geven op een Likertschaal van 1 tot 3, waarbij 1 stond voor 'niet waar' en 3 voor 'zeker waar'. Er waren 5 subschalen die verschillende probleemgebieden meten, waarvan de subschalen 'emotional symptoms' en 'peer relationship problems' werden samengenomen om internaliserende problemen te meten. Deze subschalen bestaande uit 10 items, werden na ompoling van enkele items samengenomen in een gemiddelde score. Voorbeelditems waren 'ik heb hoofdpijn, buikpijn of ik ben vaak misselijk' en 'ik pieker veel'. Een hoge score duidde op een hoge mate van internaliserende problemen. De betrouwbaarheid van deze subschalen werd beoordeeld als voldoende ($\alpha = .65$).

Peer belonging

Peer belonging werd gemeten met de *Competentiebelevingsschaal Adolescenten* (CBSA; Harter, 1982). Deze vragenlijst geeft een indruk van competenties op een aantal specifieke gebieden en van het globaal gevoel van eigenwaarde. Adolescenten konden antwoord geven op een Likertschaal van 1 tot 5, waarbij 1 stond voor 'helemaal nietwaar' en 3 voor 'helemaal waar'. De mate waarin adolescenten belonging ervaarden bij

vrienden/leeftijdsgenoten werd gemeten aan de hand van de subschalen 'sociale acceptatie' en 'hechte vriendschappen'. Deze subschalen bestaande uit 10 items, werden na ompoling van enkele items samengenomen in een gemiddelde score. Voorbeelditems waren 'ik word gauw aardig bevonden' en 'ik heb veel vrienden'. Een hoge score duidde op een hoge mate van peer belonging. De betrouwbaarheid van deze subschalen werd beoordeeld als goed ($\alpha=.75$).

Analyseplan

In de huidige studie werd het volgende onderzocht: 'Is er een verband tussen de mate van ouderlijke conflicten, de mate waarin adolescenten met gescheiden ouders peer belonging ervaren en het ervaren van internaliserende problemen?'. Deelvraag 1 luidde hierbij als volgt: 'Is er een verband tussen de mate van ouderlijke conflicten en het ervaren van internaliserende problemen bij adolescenten met gescheiden ouders?'. Deelvraag 2 luidde: 'Is er een verband tussen de mate waarin peer belonging wordt ervaren en het ervaren van internaliserende problemen bij adolescenten met gescheiden ouders?'. Deelvraag 3 luidde: 'In hoeverre is er een interactie-effect tussen de mate van ouderlijke conflicten en het ervaren van peer belonging op het ervaren van internaliserende problemen bij adolescenten met gescheiden ouders?'.

Dit werd geanalyseerd middels een multiële regressie met interactie-effect. Voorafgaand aan het uitvoeren van deze analyse werden assumpties gecontroleerd. Ook werd gekeken naar de beschrijvende statistieken, waaronder aantallen, gemiddelden en correlaties. Voor het beantwoorden van de verschillende deelvragen afzonderlijk is gekeken naar de hoofdeffecten en het interactie-effect. Allereerst is gekeken naar de variabele ouderlijke conflicten, vervolgens is de toevoeging van peer belonging bekeken en tot slot is de toevoeging van het interactie-effect bekeken. Tevens werd middels de gestandaardiseerde beta's beoordeeld welke onafhankelijke variabele de belangrijkste voorspeller was voor de afhankelijke variabele.

Resultaten

Beschrijvende statistieken

In Tabel 1 zijn het aantal respondenten, minimum, maximum, gemiddelde en de standaarddeviatie weergegeven voor de variabelen die in deze studie onderzocht zijn. Opvallend was dat de respondenten gemiddeld relatief laag scoorden op ouderlijke conflicten, wat betekent dat zij weinig conflicten tussen ouders ervaarden. Peer belonging werd daarentegen gemiddeld hoog gescoord, wat betekent dat de respondenten een groot gevoel van peer belonging konden ervaren. In de huidige studie was echter geen controlegroep waarmee scores vergeleken konden worden, wat maakt dat niet met zekerheid te zeggen was of deze scores daadwerkelijk laag of hoog waren. Daarnaast zijn de Pearson correlaties tussen de drie variabelen weergegeven. Er is een kleine, positieve

en significante relatie gevonden tussen de variabelen ouderlijke conflicten en internaliserende problemen, wat betekent dat hoe minder ouderlijke conflicten aanwezig waren, des te minder internaliserende problemen zij gemiddeld ervoeren. Daarnaast is een middelmatige, negatieve en significante relatie gevonden tussen de variabelen peer belonging en internaliserende problemen, wat betekent dat hoe meer peer belonging werd ervaren door de adolescenten, des te minder internaliserende problemen zij gemiddeld ervoeren. Tussen de variabelen peer belonging en ouderlijke conflicten is daarentegen geen significante relatie gevonden, wat betekent dat geen sprake was van een interactie-effect.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken en Correlaties Tussen de Variabelen

	N	Min	Max	M	SD	1	2	3
1.Ouderlijke conflicten	141	1.00	4.10	1.67	.71	-	-.10	.25*
2.Peer belonging	186	2.30	5.00	4.09	.55		-	-.47*
3.Internaliserende problemen	186	1.00	2.30	1.46	.30			-

Noot. * $p < .01$.

Relaties ouderlijke conflicten, peer belonging en internaliserende problemen

Middels een multipole regressieanalyse is onderzocht hoe de mate van ouderlijke conflicten en peer belonging samenhangt met de mate van internaliserende problemen van adolescenten uit gescheiden gezinnen. Bij het controleren van assumpties is middels boxplots gezien dat univariate uitschieters aanwezig waren. De analyse is zowel met als zonder uitschieters uitgevoerd, waarbij minimale verschillen gevonden waren. Om die reden is ervoor gekozen de uitschieters niet te verwijderen uit de data. Er waren geen multivariate uitschieters aanwezig als gekeken werd naar Mahalanobis Distance, Cook's Distance en Standardized Residuals. Daarnaast kon op basis van de Tolerance en VIF-waarden geconcludeerd worden dat aan de voorwaarden van multicollineariteit was voldaan. Tot slot waren de assumpties normaliteit, lineariteit en homoscedasticiteit voor iedere variabele ook niet geschonden.

Om de eerste deelvraag te beantwoorden is gekeken naar het verband tussen de mate van ouderlijke conflicten en het ervaren van internaliserende problemen. Ouderlijke conflicten verklaarden een significante 6.3% van de variantie met betrekking tot internaliserende problemen, dit was een klein effect. Dit betekent dat de mate van ouderlijke conflicten positief samenhangt met de mate van internaliserende problemen. Hoe meer ouderlijke conflicten adolescenten ervaren, des te meer internaliserende problemen zij gemiddeld ervaren.

Om de tweede deelvraag te beantwoorden is gekeken naar het verband tussen de mate waarin peer belonging wordt ervaren en het ervaren van internaliserende problemen. Door toevoeging van peer belonging is een significante 23.0% van de variantie verklaard met betrekking tot internaliserende problemen, dit was een middelmatig tot groot effect. Dit betekent dat de mate van ouderlijke conflicten positief samenhangt en peer belonging negatief samenhangt met de mate van internaliserende problemen. Hoe meer peer belonging wordt ervaren door de adolescenten, des te minder internaliserende problemen zij gemiddeld ervaren. Middels de gestandaardiseerde bèta's is gezien dat peer belonging ($\beta = -.41$) een belangrijkere voorspeller was voor de mate van internaliserende problemen dan ouderlijke conflicten ($\beta = .21$).

Om de derde deelvraag te beantwoorden is gekeken in hoeverre er een interactie-effect was tussen de mate van ouderlijke conflicten en de mate waarin peer belonging wordt ervaren op het ervaren van internaliserende problemen. Door toevoeging van het interactie-effect is 23.2% van de variantie verklaard met betrekking tot internaliserende problemen ($R^2 = .23$, *adjusted* $R^2 = .22$, $F(3,14) = 13.81$, $p < .001$). Het interactie-effect was niet significant, daarentegen was het gehele model wel significant. Dit betekent dat ouderlijke conflicten positief samenhangt met internaliserende problemen, peer belonging negatief samenhangt met deze problemen en dat ouderlijke conflicten en peer belonging niet samenhangen met betrekking tot internaliserende problemen.

Tabel 2

Effecten van Ouderlijke Conflicten en Peer Belonging op Internaliserende Problemen

	<i>B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Model 1				
1. Constant	1.26		20.88	.000
2. Ouderlijke conflicten	.10	.25	3.06	.003*
Model 2				
1. Constant	2.22		12.00	.000
2. Ouderlijke conflicten	.09	.21	2.81	.006*
3. Peer belonging	-.23	-.41	-5.46	.000*
Model 3				
1. Constant	2.50		5.41	.000
2. Ouderlijke conflicten	-.08	-.21	-.32	.748
3. Peer belonging	-.30	-.53	-2.67	.008*
4. Interactie-effect	.04	.43	.66	.513

Noot. * $p < .05$.

Conclusie en discussie

Adolescenten met gescheiden ouders vertonen gemiddeld genomen meer internaliserende problemen dan leeftijdsgenoten die niet te maken krijgen met scheiding van ouders (Lansford et al., 2006). Deze problemen kunnen in verband staan met ongelukkige gevoelens, weinig zelfvertrouwen en emotionele problemen (Wicks-Nelson & Israel, 2014). Om preventief te kunnen handelen bij deze problemen is het belangrijk om onderzoek te doen naar potentiële risicofactoren en beschermende factoren. In de huidige studie is onderzocht of er een verband is tussen de mate van ouderlijke conflicten, de mate waarin adolescenten met gescheiden ouders peer belonging ervaren en het ervaren van internaliserende problemen.

Allereerst is gekeken of er een verband is tussen de mate van ouderlijke conflicten en het ervaren van internaliserende problemen. Op basis van voorgaand onderzoek werd verwacht dat wanneer adolescenten meer ouderlijke conflicten ervaren, zij gemiddeld meer internaliserende problemen ervaren (Lansford, 2009; Cui et al., 2007; Størksen et al., 2006). Ouderlijke conflicten kunnen namelijk negatieve emotionaliteit en stress bij de adolescent oproepen (Davies & Sturge-Apple, 2007). Dit kan verklaard worden vanuit de familiesysteem theorie die laat zien dat negatieve veranderingen in het ouder-subsysteem correleren met problemen in het kind-systeem (Cox & Paley, 1997). Ouderlijke conflicten kunnen door de wisselwerking tussen subsystemen doorsijpelen naar de adolescenten. De processen binnen de ouder-kind relatie hangen samen met internaliserende problemen (Cox & Paley, 1997). Vanuit dit perspectief kunnen ouderlijke conflicten dus samenhangen met een hogere mate van internaliserende problemen. Resultaten van de huidige studie komen overeen met voorgaande literatuur, al blijkt het gevonden effect klein. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat de mate van ouderlijke conflicten relatief laag was in de huidige studie, waardoor logischerwijs kleine effecten zijn gevonden.

Ten tweede is gekeken of er een verband is tussen de mate waarin peer belonging wordt ervaren en het ervaren van internaliserende problemen. Op basis van eerder onderzoek werd verwacht dat wanneer adolescenten meer peer belonging ervaren, zij gemiddeld minder internaliserende problemen ervaren (Jellesma et al., 2008). Eerdere studies laten namelijk zien dat sociale steun van leeftijdsgenoten kan helpen bij het omgaan met lastige situaties, zoals een scheiding (Hamama & Ronen-Shenhav, 2012). Tevens kan bij een hechte vriendschap sprake zijn van emotionele steun, wat kan samenhangen met een mindere mate van angst en een sterk zelfbeeld (Laursen et al., 2007). Vanuit dit perspectief kunnen sociale en emotionele steun van leeftijdsgenoten samenhangen met een mindere mate van internaliserende problemen van adolescenten uit gescheiden gezinnen. Resultaten van de huidige studie komen overeen met voorgaande literatuur. Verder bleek uit de resultaten dat peer belonging een

belangrijkere voorspeller is voor internaliserende problemen dan ouderlijke conflicten. Dit betekent dat op basis van de huidige studie peer belonging een sterkere beschermende factor lijkt te zijn dan dat ouderlijke conflicten een risicofactor lijkt te zijn voor internaliserende problemen. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat de duur sinds de scheiding in de huidige studie gemiddeld lang geleden is, dit varieerde van 0 tot 16 jaar ($M = 6.85$ jaar). De ouderlijke conflicten kunnen hierdoor mogelijk al zijn afgenomen en minder worden ervaren door adolescenten (Booth & Amato, 2001), waardoor het verband met internaliserende problemen logischerwijs minder sterk kan zijn dan bij peer belonging.

Tot slot is gekeken in hoeverre er een interactie-effect is tussen de mate van ouderlijke conflicten en de mate waarin peer belonging wordt ervaren op het ervaren van internaliserende problemen. Op basis van eerder onderzoek werd verwacht dat er een interactie-effect zou zijn. Dus wanneer veel ouderlijke conflicten aanwezig zijn maar ook peer belonging wordt ervaren kan dit elkaar mogelijk compenseren, wat kan samenhangen met een mindere mate van internaliserende problemen (Larsen et al., 2007). Voorgaande literatuur laat namelijk zien dat een lage kwaliteit van vriendschappen een risico kan vormen voor negatieve gevolgen bij adolescenten die ouderlijke conflicten ervaren gedurende de scheiding (Larsen et al., 2007). Resultaten van de huidige studie komen echter niet overeen met deze literatuur. Een mogelijke verklaring is dat er simpelweg een zwakke wisselwerking is tussen ouderlijke conflicten en peer belonging. Anderzijds kan het zijn dat er belangrijkere beschermende factoren voor ouderlijke conflicten zijn dan peer belonging, die in verband staan met een mindere mate van internaliserende problemen. Ouders kunnen bijvoorbeeld beschikken over goede oplossingsvaardigheden (Grych, 2005) of het kind kan beschikken over een goed aanpassingsvermogen (Wood et al., 2004). Deze factoren kunnen samenhangen met een mindere mate van ouderlijke conflicten, waardoor de mate van internaliserende problemen mogelijk ook minimaal is.

De huidige studie komt overeen met eerder onderzoek dat aantoont dat ouderlijke conflicten een risicofactor kan zijn voor internaliserende problemen bij een adolescent (Bradford et al., 2008). Tevens bevestigt onderzoek dat peer belonging een beschermende factor kan zijn voor stressvolle situaties voor een adolescent (McGraw et al., 2008), wat kan samenhangen met een mindere mate van internaliserende problemen. De grootte van de steekproef van de huidige studie, maakt dat de resultaten te generaliseren zijn naar de populatie. Echter is de wijze waarop participanten geworven zijn minder generaliseerbaar, omdat het een gemakssteekproef betreft. Daarentegen is rekening gehouden met voldoende afwisseling in de werving van participanten zoals via scholen en sociale media. Al met al kan geconcludeerd worden dat de resultaten gegeneraliseerd kunnen worden naar de populatie.

Sterke punten huidige studie

De huidige studie kent een aantal sterke punten. Allereerst zijn alle vragenlijsten digitaal afgenomen. Hierdoor kunnen respondenten mogelijk minder druk voelen om sociaal wenselijk te antwoorden, dan wanneer zij door een interviewer worden bevraagd. Daarnaast is in de huidige studie gebruik gemaakt van zelfrapportagelijsten die zijn ingevuld door de adolescenten, terwijl in veel andere studies enkel gebruik wordt gemaakt van ouderrapportages. De adolescent zelf wordt als meest valide informant gezien bij het rapporteren van internaliserende problemen, omdat ouders of andere personen deze problemen kunnen onderschatten (Lagutta et al., 2012). Het gebruik van zelfrapportage is dus een kracht van de huidige studie.

Limitaties en suggesties voor vervolgonderzoek

Hoewel de huidige studie sterke punten heeft, kent het ook een aantal beperkingen. Allereerst heeft er slechts één meetmoment plaatsgevonden, wat de onderzoekers beperkte een beeld te krijgen van de ontwikkeling van internaliserende problemen bij adolescenten als gevolg van ouderlijke conflicten. Wanneer ouders gescheiden zijn kunnen de conflicten afnemen, omdat zij minder met elkaar geconfronteerd kunnen worden (Booth & Amato, 2001). Daarbij is de scheiding in de huidige studie gemiddeld lang geleden, waardoor de ouderlijke conflicten en de samenhang met internaliserende problemen mogelijk ook in mindere mate aanwezig is. Het uitvoeren van een longitudinaal onderzoek zou daarom een aanbeveling kunnen zijn voor vervolgonderzoek, zodat onderzocht kan worden hoe ouderlijke conflicten en internaliserende problemen tezamen ontwikkelen over tijd. Daarnaast zijn de participanten geworven middels een gemakssteekproef, waarbij participanten niet willekeurig zijn geselecteerd. Hierdoor kunnen de resultaten als minder representatief beschouwd worden en kan je conclusies minder goed generaliseren dan wanneer geen selecte steekproef wordt gehanteerd. Het hanteren van een a-selecte steekproef, waarbij participanten random worden geselecteerd, zou daarom een aanbeveling kunnen zijn voor vervolgonderzoek. Tevens is de spreiding van de variabele ouderlijke conflicten in de steekproef klein. Dit betekent dat er beperkte variatie is in de scores en dat je daardoor mogelijk minimale significante verbanden of verschillen zult vinden. Voor vervolgonderzoek zou het van toegevoegde waarde zijn als er een grotere steekproef wordt getrokken waardoor meer kans is op een grotere spreiding van ouderlijke conflicten. Hierdoor kunnen mogelijk grotere significante verbanden of verschillen gevonden worden en wordt de hypothese minder snel verworpen.

Praktische implicaties

Problemen rondom de scheiding kunnen ingewikkeld zijn voor ouders, omdat zij het welbevinden van hun kind in de gaten moeten houden terwijl er tegelijkertijd ook conflicten aanwezig kunnen zijn met hun voormalige partner. In de huidige studie is

gevonden dat ouderlijke conflicten samenhangen met meer internaliserende problemen bij adolescenten uit gescheiden gezinnen. Het is daarom van belang voor de hulpverlening van adolescenten uit gescheiden gezinnen waar conflicten tussen ouders een rol spelen, ouders te betrekken bij de preventie en behandeling. Hierbij kan het waardevol zijn om ouders bewust te maken van het feit dat goede conflict-oplossende vaardigheden samen kunnen hangen met de mate van internaliserende problemen bij de adolescent (Grych, 2005). Ouderschapsbemiddeling zou een methodiek kunnen zijn om te kijken naar de conflict-oplossing stijlen van de ouders. Ook zou een scheidingsmakelaar praktische ondersteuning kunnen bieden aan ouders, zoals het verdelen van de financiën en het maken van een zorgregeling rondom de adolescent. Door het maken van duidelijke afspraken kunnen aanleidingen voor conflicten tussen ouders geminimaliseerd worden. Een interventie die zich richt op het voorkomen of beperken van sociaal-emotionele- en gedragsproblemen bij adolescenten waarvan ouders zijn gescheiden is het Kameleonprogramma (Nederlands Jeugdinstituut, 2021). De focus bij deze interventie ligt met name op het begeleiden van de adolescent. Het zou van meerwaarde zijn als deze interventie wordt doorontwikkeld, waarbij de focus ook op begeleiding van de ouders wordt gelegd. Volgens de familiesysteem theorie correleert het ouder-systeem met het kind-systeem, wanneer je het probleem dus vanuit beide subsystemen aanpakt is de kans op een mindere mate van problemen groter (Cox & Paley, 1997).

Daarnaast is in de huidige studie gevonden dat peer belonging samenhangt met een mindere mate van internaliserende problemen. Bij preventie en behandeling van internaliserende problematiek zou geïnvesteerd kunnen worden in het gevoel van peer belonging van de adolescent. Zo kan er bijvoorbeeld gewerkt worden aan de sociale cognities van een adolescent, wat bevorderlijk werkt in het aangaan van vriendschappen (Gifford-Smith & Brownell, 2004). Concluderend biedt de huidige studie mogelijke implicaties die internaliserende problematiek bij adolescenten van gescheiden ouders in de toekomst kan voorkomen, namelijk dat bij preventie en behandeling ouders betrokken worden en dat aandacht wordt besteed aan peer belonging bij de adolescent.

Referenties

- Barrett, A. E., & Turner, J. (2006). Family structure and substance use problems in adolescence and early adulthood: Examining explanations for the relationship. *Addiction, 101*(1), 109–20. <http://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2005.01296.x>
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin, 117*(3), 497. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Bayer, J. K., Sanson, A. V., & Hemphill, S. A. (2006). Parent influences on early childhood internalizing difficulties. *Journal of Applied Developmental Psychology, 27*(6), 542-559. <http://doi.org/10.1016/j.appdev.2006.08.002>
- Booth, A., & Amato, P. R. (2001). Parental Predivorce Relations and Offspring Postdivorce Well-Being. *Journal of Marriage and Family, 63*(1), 197-212. <http://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00197.x>
- Bradford, K., Vaughn, L. B., & Barber, B. K. (2008). When there is conflict: Interparental conflict, parent–child conflict, and youth problem behaviors. *Journal of Family Issues, 29*(6), 780-805. <https://doi.org/10.1177/0192513X07308043>
- Brendgen, M., Vitaro, F., Turgeon, L. & Poulin, F. (2002). Assessing Aggressive and Depressed Children’s Social Relations with Classmates and Friends: A Matter of Perspective. *Journal of Abnormal Child Psychology, 20*(6), 609-624. <http://doi.org/10.1023/A:1020863730902>
- Burt, K. B., Obradović, J., Long, J. D., & Masten, A. S. (2008). The interplay of social competence and psychopathology over 20 years: Testing transactional and cascade models. *Child Development, 79*(2), 359–374. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01130.x>
- Burt, S. A., & Barnes, A. R. (2008). Parental divorce and adolescent delinquency: Ruling out the impact of common genes. *Developmental Psychology, 44*(6), 1668– 1677. <http://doi.org/10.1037/a0013477>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018, 1 mei). *3 op 10 vijftienjarigen wonen niet met beide ouders*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/18/3-op-10-vijftienjarigenwonen-niet-met-beide-ouders>
- Chow, C. M., & Buhrmester, D. (2011). Interdependent patterns of coping and support among close friends. *Journal of Social and Personal Relationships, 28*(5), 684-705. <https://doi.org/10.1177/0265407510386134>
- Cook, C.R., Gresham, F.M., Kern, L., Barreras, R.B., Thornton, S., Crews, S.D. (2008). Social Skills Training for Secondary Students With Emotional and/or Behavioral Disorders: A Review and Analysis of the Meta-Analytic Literature. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 16*(3), 131-144. <https://doi.org/10.1177/1063426608314541>

- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48(1), 243–267. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.243>
- Cui, M., Donnellan, M. B., & Conger, R. D. (2007). Reciprocal influences between parents' marital problems and adolescent internalizing and externalizing behavior. *Developmental Psychology*, 43(6), 1544–1552. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.6.1544>
- Davies P. T., Sturge-Apple M. L. (2007). Advances in the formulation of emotional security theory: An ethologically based perspective. *Advances in Child Development and Behavior*, 35, 87–137. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-009735-7.50008-6>
- Davies, P. T., Hentges, R. F., Coe, J. L., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., & Cummings, E. M. (2016). The multiple faces of interparental conflict: Implications for cascades of children's insecurity and externalizing problems. *Journal of abnormal psychology*, 125(5), 664. <http://doi.org/10.1037/abn0000170>
- Gifford-Smith, M. E., & Brownwell C. A. (2003). Childhood Peer Relationships: Social Acceptance, Friendships, and Peer Networks. *Journal of School Psychology*, 41(4), 235-284. [http://doi.org/10.1016/S0022-4405\(03\)00048-7](http://doi.org/10.1016/S0022-4405(03)00048-7)
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581-586. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x>
- Grych, J. H. (2005). Interparental Conflict As a Risk Factor for Child Maladjustment: Implications for the Development of Prevention Programs. *Family Court Review*, 43(1), 97-108. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2005.00010.x>
- Hamama, L., & Ronen-Shenhav, A. (2012). Self-control, social support, and aggression among adolescents in divorced and two-parent families. *Children and Youth Services Review*, 34(5), 1042-1049. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.02.009>
- Harter, S. (1982). The perceived competence scale for children. *Child Development*, 53(1), 87-97. <https://doi.org/10.2307/1129640>
- Jellesma, F.C., Rieffe, C., & Meerum Terwogt, M. (2008). My peers, my friend, and I: Peer interactions and somatic complaints in boys and girls. *Social Science & Medicine*, 66(11), 2195-2205. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.01.029>
- King, V., Boyd, L. M., & Pragg, B. (2018). Parent-Adolescent Closeness, Family Belonging, and Adolescent Well-Being Across Family Structures. *Journal of family issues*, 39(7), 2007-2036. <https://doi.org/10.1177/0192513X17739048>
- Lagutta, K.H., Sayfan, L., & Bamford, C. (2012). Do you know how I feel? Parents underestimate worry and overestimate optimism compared to child self-report.

- Journal of Experimental Child Psychology*, 113(2), 211-232.
<https://doi.org/10.1016/j.jecp.2012.04.001>
- Lansford, J.E., Malone, P.S., Castellino, D.R., Dodge, K.A., Bates, J.E., & Pettit, G.S. (2006). Trajectories of Internalizing, Externalizing, and Grades for Children Who Have and Have Not Experienced Their Parents' Divorce or Separation. *Journal of Family Psychology*, 20(2), 292-301. <http://doi.org/10.1037/0893-3200.20.2.292>
- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on psychological science*, 4(2), 140-152. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x>
- Larsen, H., Branje, S. J. T., van der Valk, I., & Meeus, W. H. J. (2007). Friendship quality as a moderator between perception of interparental conflicts and maladjustment in adolescence. *International Journal of Behavioral Development*, 31(6), 549-558. <https://doi.org/10.1177/016502540780578>
- Laursen, B., Bukowski, W. M., Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2007). Friendship moderates prospective associations between social isolation and adjustment problems in young children. *Child Development*, 78(4), 1395-1404. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01072.x>
- McGraw, K., Moore, S., Fuller, A., & Bates, G. (2008). Family, peer and school connectedness in final year secondary school student. *Australian Psychologist*, 43(1), 27-37. <https://doi.org/10.1080/00050060701668637>
- Mellor, D., Stokes, M., Firth, L., Hayashi, Y., Cummins, R. (2008). Need for belonging, relationship satisfaction, loneliness, and life satisfaction. *Personality and Individual Differences* 45(3), 213-218. <http://doi.org/10.1016/j.paid.2008.03.020>
- Nederlands Jeugdinstuut. (2021). *Jonge Helden Kameleonprogramma VO - Scheiding | NJi*. <https://www.nji.nl/nl/wegwijzer-kind-en-scheiding/Overzicht-programmas/Jonge-Helden-Kameleonprogramma-VO>
- Newman, B. M., Lohman, B. J., & Newman, P. R. (2007). Peer group membership and a sense of belonging: Their relationship to adolescent behavior problems. *Adolescence*, 42(166), 241.
- Poulin, F., & Chan, A. (2010). Friendship stability change in childhood and adolescence. *Developmental Review*, 30(3), 257-272. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2009.01.001>
- Schum, L., & Stolberg, A. L. (2007). Standardization of the co-parenting behavior questionnaire. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47, 103-132. https://doi.org/10.1300/J087v47n03_06
- Seligman, M.E., Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology. An Introduction. *American Psychologist*, 55(1) 5-14.
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-017-9088-8_18

- Smetana, J. G., Campione-Barr, N., & Metzger, A. (2006). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annual Review of Psychology, 57*, 255–284. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.57.102904.190124>
- Smyth, B. M., & Moloney, L. J. (2019). Post-separation parenting disputes and the many faces of high conflict: Theory and research. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 40*(1), 74-84. <https://doi.org/10.1002/anzf.1346>
- Sourander, A. & Helstelä, L. (2005). Early predictors of externalizing and internalizing problems in adolescence. A prospective follow-up study from age 8 to 16. *European Child & Adolescent Psychiatry, 14*(8), 415-423. <http://doi.org/10.1007/s00787-005-0475-6>
- Størksen, I., Røysamb, E., Holmen, T. L., & Tambs, K. (2006). Adolescent adjustment and well-being: Effects of parental divorce and distress. *Scandinavian Journal of Psychology, 47*(1), 75-84. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2006.00494.x>
- Ter Voert, M. (2020, 6 april). *Fact sheet Scheidingen 2019*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/348279692_Fact_sheet_-_Scheidingen_2019
- Trzesniewski, K. H., Donnellan, M. B., Moffitt, T. E., Robins, R. W., Poulton, R., & Caspi, A. (2006). Low self-esteem during adolescence predicts poor health, criminal behavior, and limited economic prospects during adulthood. *Developmental Psychology, 42*(2), 381-390. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.2.381>
- Weaver, J. M., & Schofield, T. J. (2015). Mediation and Moderation of Divorce Effects on Children's Behavior Problems. *Journal of Family Psychology, 29*(1), 39-48. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1037/fam0000043>
- Wicks-Nelson, R. & Israel, A. C., (2014). *Abnormal child and adolescent psychology* (8th ed.). Pearson Education Limited.
- Wood, J. J., Repetti, R. L. & Roesch, S. C. (2004). Divorce and children's adjustment problems at home and school: the role of depressive/withdrawn parenting. *Child Psychiatry and Human Development, 35*(2), 121-142. <https://doi.org/10.1007/s10578-004-1881-6>
- Valkenburg, P. M., & Piotrowski, J. T. (2017). *Plugged in: How media attract and affect youth*. Yale University Press.